

Karpolla on asiaa eli mitä amerikkalainen konferenssi kertoo sosiologien suhteesta yhteiskunnallisiin ongelmiin

Karpolla on asiaa -reportaasi-sarja tuli tunnetuksi erityisesti 1980- ja 1990-luvun jaksoitaan, joissa toimittaja Hannu Karpo esitteli yhteiskunnallisia epäkohtia ja epäoikeudenmukaisia ihmiskohtaloita. Ohjelmalle tunnusomaista oli epäkohtien yksiselitteisyys: jokaisen katsojan tuli toki ymmärtää, miksi Karpon kulloinkin esittelemä tapaus – kuten Helsingissä kaupustelevat puolalaisturistit tai väärin perustein suojeltu metsä – oli huutava väärä, jonka virkamiehet olivat tylysti ohittaneet tai itse aiheuttaneet. Ohjelman päätteeksi väärin kohdellulle voitiin ojentaa esimerkiksi joulukinkku.

Saimme elokuussa 2013 mahdollisuuden osallistua peräkkäin kahteen sosiologian alan konferenssiin New Yorkissa. The American Sociological Associationin (ASA) vuosikokouksen lisäksi osallistuimme ASA:lle ”vasemmistolaiseksi vaihtoehdoksi” vuonna 1951 perustetun The Society for the Study of Social Problems -järjestön (SSSP) vuositapaamiseen. Jäsenmäärältään SSSP on ASA:aa huomattavasti pienempi. Senkin puheenjohtajina on silti toiminnut merkittäviä sosiologeja Herbert Blumerista Howard S. Beckeriin. Suomessa sen julkaisema *Social Problems* -lehti on julkaisufoorum

in arvioissa laadukkaimmassa kolmoskategoriassa. Mistään aivan turhasta kuppikunnasta ei siis ole kyse. Analyttisesti ja empiirisesti harkittujen esitysten lisäksi sen konferenssi kuitenkin tarjosi näytteen argumentoinnista, joka kahdelle, enemmän tai vähemmän valtavirran ulkopuolelta sosiologiaa lähestyvälle jatko-opiskelijalle muistutti hauskaasti Karpolla on asiaa -ohjelman argumentointia. Nähdäksemme nämä piirteet eivät ole yksinomaan ”amerikkalaisen” sosiologian piirteitä.

Mikä määritellään yhteiskunnalliseksi epäkohdaksi? Millä tekniikoilla epäkohdat tulee ratkaista ja missä järjestyksessä? Nämä kysymykset voidaan nähdä osana poliittista päätöksentekoa ja yhteiskunnallista arkidiskurssia. Karpolla on asiaa -ohjelmassa yhteiskunnalliset epäkohdat nähtiin objektiivisina ja merkitykseltään yksiselitteisinä ja niitä tarkasteltiin näkökulmasta, joka edusti ”moraalista” näkökulmaa. Vaikka ohjelma silloin tällöin esitti myös Karpon tulkintoille vaihtoehtoisia tulkintoja, ne tyypillisesti todettiin sekä vääriksi että moraalittomiksi. Sosiologit, jotka ASA:n ja SSSP:n konferensseissa osallistuivat keskusteluun yhteiskunnallis-

ta epäkohdista, tekivät sen karkeasti ottaen kolmesta eri näkökulmasta. Ensimmäistä näkökulmaa kutsumme karpososiologiaksi.

SSSP:n konferenssissa karpososiologia oli vahvasti edustettuna. Tässä paradigmassa sosiologi nimeää yhteiskunnalliset ongelmat ja niiden syyt sekä parhaassa tapauksessa ratkaisutavat. Sosiologi myös luottaa siihen, että hänen näkemyksiään kuunnellaan, sillä hänen näkemyksensä ovat jollain tapaa syvällisempiä kuin maallikkojen näkemykset. Mikäli maallikoilla sattuu näkemyksiä olemaan, eivät ne ole sosiologille kiinnostavia, vaan korkeintaan yhteiskunnan ”pintakerrostumaa”. Ainoastaan sosiologi näkee – ja hänen velvollisuutenaan on nähdä – pintakerrostuman alle, perustaan, tosiasioihin ja syy-seuraussuhteisiin. SSSP:n työryhmässä esimerkiksi pohdittiin tapausta, jossa sosiologi oli kehittänyt erästä paikallisyhteisöä mielestään oivaan suuntaan. Ongelmana oli sosiologin mukaan vain se, ettei paikallisyhteisö halunnut hänen kanssaan samoja asioita – niiden sijaan se halusi muun muassa kauppaketju Walmartin liikkeen. Työryhmässä oltiin yksimielisiä siitä, että sosiologi kyllä tiesi mitä paikallisyhteisö todella tarvitsi. Kaikki sosiolo-

githan ymmärtävät, että Walmart on huono valinta. Pohdinnan ytimessä olikin kysymys siitä, kuinka sosiologi saisi omat näkemyksensä läpi paikallisten vastustuksesta huolimatta. Paikallisten toiveiden ymmärtäminen ohitettiin epärelevanttina. Sosiologin ei myöskään tarvinnut perustella, miksi hän tiesi paikallisyhteisöä paremmin sen todellisista tarpeista. Työryhmän yleisölle karpososiologia oli ilmeisen legitimiä.

Karpososiologia edustaa eräänlaista naiivia realismia. Sen väitteet eivät perustu empiiriseen tutkimukseen tai teoriaan, vaan sosiologien todellisuutta koskeviin havaintoihin ja ”sosiologiseen mielikuvitukseen”. Vaihtoehtojakin on. Yhteiskunnallisiin ongelmiin voidaan toki pyrkiä vaikuttamaan empiirisen tutkimuksen ja teoreettisen tiedon avulla. Myös tällöin voidaan sitoutua eettisiin päämääriin; niiden *oikeellisuutta* ei vain perustella sosiologisella tiedolla. Vaikka tämän paradigman sosiologit eivät katso omaavansa muita korkeampaa eettistä tietoa, he katsovat omaavansa muita korkeampaa tietoa yhteiskunnan *toimintalogiikasta*. Siksi he voivat tarjota apuaan yhteiskunnallisten epäkohtien ratkaisemiseksi. Sosiologit voivat tarjota tutkimustietoa tekijöistä, jotka vaikuttavat yhteiskunnallisiksi epäkohdiksi tunnistettuihin ilmiöihin, kuten luokkaeroihin, sukupuolittuneeseen työnjakoon tai maaseudun autioitumiseen. Tekijöihin voi kuulua taloudellisia faktoja, sosiaalisia ja poliittisia valtasuhteita, instituutioita, materiaalisia tai biologisia muuttujia tai esimerkiksi valdaskursseja. Paradigman sisällä tutkijat voivat kiistellä siitä, onko ”materiaaleilla” vai ”diskursseilla” enemmän merkitystä eri

ilmiöitä selitettäessä. Ilmeisen monelle arvostetuin sosiologia huomioi mahdollisimmin monta tekijää (kuten rakenteet ja toiminnan sekä materiaalisia ja kielellisiä todellisuuden), asettaa ne oikeille paikoilleen ja huomioi myös niiden äärimmäisen monisyiset vuorovaikutussuhteet. Kuitenkin lähtökohdista ovat yhteiskunnalliset entiteetit (ks. Emirbayer 1997), joiden vuorovaikutuksessa epäkohdat rakentuvat. Kutsumme tätä lähestymistapaa entiteettisosiologiaksi. Entiteettisosiologiaa tehdään sekä laadullisilla että määrällisillä aineistoilla. ASA:n konferenssissa selvisi, että (nyky)sosiologiassa vaikuttavia tekijöitä haetaan suuressa määrin myös psykologian piiristä. Esimerkiksi konferenssin avanneen plenaryn toinen pääpuhuja, Harvardin yliopiston professori Theda Skocpol, selitti konservatiivisen Tea Party-liikkeen suosiota finanssikriisistä valkoiselle keskiluokalle aiheutuneilla pelon ja väärin kohdistetun vihan tunteilla (ASA 2013).

Entiteettisosiologian näkökulma yhteiskunnallisiin epäkohtiin edustaa lähinnä kriittistä realismia. Toisin kuin karpososiologia, entiteettisosiologia ei havainnoi tosiasioita ”sellaisenaan”, vaan pyrkii lähestymään todellisuutta teoreettisiin näkökulmiin sitoutuen. Sosiologeilla on siis yhteiskunnallisista ilmiöistä parempaa tietoa kuin muilla yhteiskunnan jäsenillä, mutta tämä tieto on vahvasti teoreettiseen ja empiiriseen tutkimukseen perustuvaa. Yhteiskunnalliset ongelmat eivät ole yksinkertaisia – kuten karpososiologiassa – vaan usein äärimmäisen monimutkaisia.

Jäljellä on vielä kolmas tapa lähestyä yhteiskunnallisia ongelmia. Kahteen edelliseen verrattuna tämä vaihtoehto voi kenties

näyttää rajoittuneelta ja pinnalliselta. Relationistisessa sosiologiassa (ks. Emirbayer 1997) sosiologit eivät väitä omaavansa arki-tietoa kummempaa tietoa yhteiskunnan toimintalogiikasta, eivät nimeä yhteiskunnallisia epäkohtia eivätkä lähtökohtaisesti tarjoa ratkaisuja toisten nimeämiin epäkohtiin. Relationistinen sosiologia lähtee oletuksesta, jonka mukaan sekä yhteiskunnalliset epäkohdat että niiden ”taustalla vaikuttavat entiteetit” voivat näyttäytyä eri tavoin eri näkökulmista katsottuna. Yhteiskunnalliset ongelmat eivät ole (ainoastaan) monimutkaisia, vaan (pikemminkin) *moniselitteisiä*. Relationistinen sosiologia ei voi kertoa yhtä totuutta yhteiskunnallisista epäkohdista tai niitä aikaansaavista mekanismeista, mutta se voi tarkastella epäkohdista käytävää yhteiskunnallista neuvottelua. Se voi kysyä, mitkä asiat nousevat epäkohdiksi, miten ja millä ehdoilla. Se voi osoittaa, miten yhdelle epäkohtana näyttäytyvä asiointi voi toiselle näyttäytyä toivottavana päämääränä. Se voi myös osoittaa, miten erilaiset tulkinnot ja kehystykset voivat vaikuttaa samankin päämäärän haluttavuuteen (ks. myös Vesala 2012). Relationistinen sosiologia voi avata eri näkökulmiin ja tulkintoihin liittyviä intressejä ja niiden ristiriitoja. Myös relationistiset sosiologit voivat olla eettisesti sitoutuneita; sitoutuneisuus voi näkyä esimerkiksi tutkimuskohdeiden valinnassa. Varsinaisia ratkaisuehdotuksia he eivät kuitenkaan esitä, ainakaan eri entiteettien välisen syy–seuraus-suhteiden – edes monimutkaisten sellaisten – muodossa. SSSP:n konferenssissa tällaista metateoreettista lähestymistapaa yhteiskunnal-

lisiin ongelmiin edustivat ennen muuta konstruktionistisesta perinteestä ammentavat tutkijat.

Kolmesta lähestymistavasta ASA:n konferenssin keskusteluissa näytti painottuvan entiteettisosiologinen näkökulma, SSSP:ssä karpososiologia. Huomattavaa on, etteivät karpososiologiaa edustaneet vain noviisit tohtorikoulutettavat, vaan myös urallaan edenneet tutkijat. Kokouskutsussaan SSSP (2013) kutsui osallistujia haastamaan vakiintuneet sosiologiset näkökulmat, pohtimaan niiden rajoituksia ja kehittämään uusia ja edistyneempiä sosiologisen osallistumisen tapoja. Kuitenkin konferenssin teema, *Re-imagining Social Problems: Moving Beyond Social Constructionism*, haastoi eksplisiittisesti vain sosiaalisen konstruktionismin. Konferenssissa konstruktionistisesti suuntautuneet tutkijat, James Holsteinin ja muiden johdolla, ottivatkin haasteen vastaan. Keskusteluissa vastattiin tuttuun konstruktionismikritiikkiin (ks. esim. Alaimo & Hekman 2008) tutuin argumentein (ks. esim. Edwards, Ashmore & Potter 1995): (A) Sosiaalinen konstruktionismi ei yleensä tutki ”todellisuuden” rakentumista, vaan todellisuutta koskevan *tiedon* sosiaalista rakentumista. (B) Sosiaalinen konstruktionismi ei (valtaosalle tutkijoista) tarkoita yhteiskunnallisten epäkohtien kiistämistä, vaan empiiristä ja konkreettista tutkimusta siitä, miten epäkohdat saavat sosiaalisen ja julkisen olemassaolonsa – tai ovat sitä saamatta.

Näytti joka tapauksessa siltä, että SSSP:n konstruktionistisesti suuntautuneet tutkijat tunnistivat itsekkin sen ”moraalisen ongelman”, joka syntyy heidän tavastaan suhtautua kriittisesti ilmi-

öiden yksiselitteisyyteen. Toisille heidän näkökulmansa näyttää pinnalliselta, abstraktilta ja etäännyttävältä. Tilanne on dilemminen, sillä konstruktionistiset tutkijat pitävät ongelmana *myös* karp- ja entiteettisosiologian tuottamia tiedollisia hierarkioita. Etnometodologisesti suuntautuneiden tutkijoiden tapaan he eivät tee eroa sosiologisen ja muun tiedon välille. Kuitenkin he näyttävät uskovan, että ottamalla tutkimuskohteekseen itse yhteiskunnalliset tulkinta- ja kommunikaatioprosessit, sosiologit voivat konkreettisesti fasilitoida yhteiskunnallista keskustelua, ”kääntää” eri näkökulmia toisilleen ja jopa aikaansaada edistystä (miten tahansa määriteltynä). Vastaavia puheenvuoroja on viime vuosina esitetty enemmänkin (Hosking 2011).

Realistisen entiteettisosiologian näkökulmasta konstruktionistista lähestymistapaa voidaan tuki kritisoida. Voidaan todeta, ettei ilmiöiden erilaisilla tulkinnoilla ole yhteiskunnallisesti suurtakaan väliä. Todellisuus ei pyöri tulkintojen varassa, joten tulkintojen tutkiminen on enimmäkseen ajanhukkaa. Näin argumentoi myös ASA:n kokouksen avannut Skocpol (ASA 2013) kun häneltä kysyttiin, eivätkö taloudellisten ja emotionaalisten tekijöiden lisäksi Tea Partyn menestykseen vaikuttaneet määrätynlaiset tavat kehystää yhteiskunnallisia ongelmia. Skocpolin mukaan akateemikot ovat liiaksi korostaneet sanojen valtaa. Asiat eivät muutu sanoja muuttamalla. Tämä voikin olla kelpo argumentti. Väite sanojen rajallisesta vallasta on kuitenkin entiteettisosiologinen argumentti, jonka pätevyysalaa konstruktionistisen tutkimuksen on – tietoteo-

reettisistä syistä – vaikea arvioida. Sama argumentti on joka tapauksessa esitetty myös ”konstruktionismikriittisessä” keskustelussa ja niin sanotun materiaalsen käänteeseen myötä (esim. Alaimo & Hekman 2008). Vähemmän on keskusteltu siitä, millaisen haasteen argumentti asettaa sosiologeille itselleen. Useimmat sosiologit tuottavat työksen puhetta ja kirjoitusta, kommunikoivat tuloksiaan ja laittavat tietoa liikkeelle. Mikäli oletetaan, ettei kommunikaatio muuta mitään, mitä väliä on vaikkapa ASA:n kokouksen plenareilla tai tuhansilla muilla esityksillä? Sosiologit voivat kommunikoida tuloksiaan, mutta mikään ei muutu. Yrityksinä ratkaista yhteiskunnallisia epäkohtia sosiologiset puheenvuorot muistuttavat joulukinkun ojentamisen symbolista elettä; ele on kiva, mutta epäkohdan suhteen merkityksetön. Tosiasiassa useimmat sosiologit – lähestymistavasta riippumatta – näyttävät kuitenkin olettaavan, että tiedolla – ja kommunikaatiolla – lopulta on merkitystä.

Yhteenvetona voidaan kysyä, miksi näkökulmaeroista kannattaa keskustella. Emmekö vain voisi hylätä vanhentuneet paradigmat ja tehdä avoimesti tutkimusta yhteiskunnallisesti tärkeistä ilmiöistä, kuten SSSP:n kokouskutsu näyttää ehdottavan? Kenties paradigmarajoja ei kannatakaan kunnioittaa liikaa. Esimerkiksi samoja sosiologisia käsitteitä voidaan usein tulkita monesta eri näkökulmasta. Meille läheinen esimerkki on diskurssin käsite, jota sosiologiassa on toisinaan tulkittu realistisesta näkökulmasta: diskurssit ovat entiteettejä, jotka ovat vuorovaikutuksessa toisten entiteettien, kuten yhteiskun-

nallisten rakenteiden tai psykologisten tilojen kanssa. Tämä johtaa kysymään, Skocpolin tapaan, onko diskurssien valtaa kenties korostettu liikaa. Relationistisesti diskurssi kuitenkin tarkoittaa keskustelua tai tulkintarepertuaaria, jossa yhteiskunnalliset ilmiöt, kuten rakenteet tai psykologiset tilat, tulevat julkisesti näkyväksi ja tunnistetuiksi – esimerkiksi juuri rakenteina tai psykologisina tiloina. Tällöin diskursseja ei ajatella suhteessa ”muihin entiteetteihin” (esim. Chiapello & Fairclough 2002) vaan yksinkertaisesti kommunikaationa, joissa eri entiteetit ilmenevät – tai jäävät ilmenevämmä. Vaikka käsitteitä voidaan kuljettaa paradigmasta toiseen, ei kuljettaminen kumoa paradigmojen välisiä tieto- ja metateoreettisia näkökulmaeroja. Mikäli näitä eroja ei tunnisteta, ja mikäli relationistisen tutkimuksen näkökulmaa jatkuvasti arvioidaan entiteettitutkimuksen lähtökohdista – tai päinvastoin – todennäköisin seuraus on loputtomiin kestävä kommunikaatiokatkos. Käsittääksemme näkökulmaeroja ei myöskään tarvitse ajatella ongelmana, vaan yhteiskuntatieteen vahvuutena ja rikkautena (kenties karponäkökulmaa lukuun ottamatta). Mikäli tieteen monimuotoisuutta pi-

detään arvona, ovat kokouskutsun peräänkuuluttama näkökulmien rajoitusten pohtiminen ja niiden erojen artikuloiminen kannatettavia ajatuksia. Tällaista artikuloimista olemme tehneet tässä kirjoituksessa. Sitä olisimme odottaneet enemmän myös konferenssilta.

*Antero Olakivi
& Miira Niska*

Kirjallisuus

Alaimo, Stacy & Hekman, Susan (toim.) (2008) *Material Feminisms*. Indiana University Press, Bloomington.

ASA (2013) Opening Plenary Session. Inequality and Contemporary Social Protest. <http://recapd.com/w-2f6ff2> (Luettu 23.8.2013).

Chiapello, Eve & Fairclough, Norman (2002) Understanding the new management ideology: a transdisciplinary contribution from critical discourse analysis and new sociology of capitalism. *Discourse & Society*, 13:2, 185–208.

Edwards, Derek, Ashmore, Malcolm & Potter, Jonathan (1995) *Death and furniture. The rhetoric, politics and theology of bottom*

line arguments against relativism. *History of the Human Sciences*, 8:2, 25–49.

Emirbayer, Mustafa (1997) Manifesto for a Relational Sociology. *American Journal of Sociology* 103:2, 281–317.

Hosking, Dian Marie (2011) Telling Tales of Relations: Appreciating Relational Constructionism. *Organization studies* 32:1, 47–65.

SSSP (2013) Annual Meeting Program Theme. Re-imagining Social Problems: Moving Beyond Social Constructionism. <http://www.sssp1.org/index.cfm/pageid/1591/m/544> (Luettu 23.8.2013).

Vesala, Kari Mikko (2012) *Toimijuuden kehykset ja relationistinen sosiaalipsykologia*. Teoksessa Anja Riitta Lahikainen, Eero Suoninen, Irmeli Järventie & Marko Salonen (toim.) *Sosiaalipsykologian sukupolvet*. Vastapaino, Tampere, 179–197.